

ANTROPOLOGICKÝ TERÉNNÍ VÝZKUM /náboženství/

ZS 2011/12

Garant kurzu: PhDr. Jaroslav Skupnik, Ph.D.

Vedení přednášek a seminářů: Mgr. Michal Petrášek

Cíle a obsah kurzu

V zimním semestru 2011/12 se pod tímto názvem skrývá cyklus přednášek o teoretických základech a antropologickém výzkumu náboženství, které povede můj doktorand Mgr. Michal Petrášek. Struktura kurzu viz níže přiložený sylabus.

Zápis kurzu

Vzhledem k omezené kapacitě učebny i specializovanému obsahu kurzu je zápis možný pro absolventy kurzu Základy obecné antropologie a pouze **po dohodě** s garantem kurzu.

Ukončení kurzu

Atestace k ukončení kurzu bude na základě požadavků mgr. Petráška navržena jím, já pak provedu zápis do indexu a do SISu.

PhDr Jaroslav Skupnik, Ph.D.

SYLABUS:

(Mgr. Michal Petrášek)

1. NÁBOŽENSTVÍ – ÚVODNÍ POZNÁMKY A ÚSKALÍ VYMEZENÍ PŘEDMĚTU BĚHÁNÍ.

Důležitost studia náboženství, etymologie pojmu religionistika, vybraná sociálně-vědní vymezení pojmu náboženství (Plotinos, Kant, Fichte, Marx, Freud, Štampach, etc) a jejich nedostatky, západní chápání náboženství jako manipulace s nadpřirozenem, antropologické vymezení termínu náboženství: Tylor, Durkheim, Geertz, krátká poznámka ke krypto-náboženství.

2. NÁBOŽENSTVÍ A MAGIE I.: ZÁKLADNÍ DĚLENÍ A VYMEZENÍ

Společné vlastnosti náboženství a magie, rozdílné vlastnosti náboženství a magie, náboženství, , typy magie dle představ technik provedení a dle motivu a cíle, čarodějnictví a kouzelnictví, základní myšlenky víry v čarodějnictví, magie a čarodějnictví v katolickém diskursu, soudobý exorcismus v řadách katolické církve – praktické příklady.

3. NÁBOŽENSTVÍ A MAGIE II.: ČARODĚJNICTVÍ A ZLÉ OKO

Čarodějnictví, čaroděj a jeho magie, kouzelnictví, kouzelník a jeho magie (příklad Lévi-Struasse), vlastnosti a schopnosti čarodějnice a jejich marginalita, vlastnosti kouzelnictví, hledisko záškodníka, příklad satanistických rituálů z USA, různé pojetí pojmu čarodějnictví: čarodějnictví v Africe, čarodějnictví na francouzském venkově, zlý pohled a uhrančivost, latentní čarodějnictví v současné české společnosti, čarodějné zásahy ve sportu (MS 2010). Shrnutí a charakteristika magie a náboženství.

4. ZÁKLADNÍ DĚLENÍ NÁBOŽENSTVÍ I.: KULTY INDIVIDUÁLNÍ A ŠAMANISTICKÉ

Kult a jeho definice, funkce kultu, významy slova „kult“, rozlišení kultů: individuální kulty: zjevení a praxe „udělej si sám“; šamanistické kulty: šamanismus jako specifická technika,

nabytí šamanistické moci, iniciace šamanů (iniciační nemoci, blíže též viz přechodové rituály) šamanistické instrumenty: extáze a transformace, osoba šamana.

5. ZÁKLADNÍ DĚLENÍ NÁBOŽENSTVÍ II.: KULTY INDIVIDUÁLNÍ A ŠAMANISTICKÉ

Komunální kultury (rituály solidarity a rituály přechodu – blíže viz samostatná přednáška); eklesiastické nebo-li církevní kultury („církevní“ typ náboženství), charakteristika eklesiastických kultů, příklady jednotlivých kultů, polyteismus, monoteismus, křesťanství jako monoteisticko-polyteistický pantheon bohů (trojjednost, andělé a démoni), kultury předků, působení na bohy a nadpřirozeno: magie a bohoslužba, kouzelník a kněz, problém teodiceje

6. VYBRANÉ INSTRUMENTÁLNÍ PILÍŘE NÁBOŽENSTVÍ: MÝTUS, SVATÉ SPISY, RITUÁL, POUŤ, ETC.

Vymezení a definování mýtu, proměna chápání mýtu v antropologii (animistická teorie – Tylor, rituální teorie – Frazer, Funkcionalistická teorie – Malinowski, Durkheim, Strukturalistická teorie – Lévi-Strauss) mýtus mimo náboženské chování; náboženství a rituál: vymezení rituálu, evolucionisté a rituál, funkcionalisté a rituál, interpretativisté a rituál, rituály přechodové a rituály solidarity v rámci komunálních kultů, příklad přechodového rituálu při vstupu do kláštera.

7. FUNKCE NÁBOŽENSTVÍ

Durkheim a náboženství, vymezení proti Tylorově chápání náboženství (částečné opakování z první přednášky), kolektivní vědomí v Durkheimově teorii, sociální funkce náboženství, řešení problémů ve společnosti, posilování solidarity (příklady provázanosti v současné katolické církvi), individuální funkce náboženství (kognitivní, emocionální), kritika funkce náboženství dle Dawkinse.

8. KOGNITIVNÍ FUNKCE NÁBOŽENSTVÍ

Funkce kognitivní oproti funkci sociální: náboženství jako útěcha a explanace individua, kognitivní vtělování, touha po řádu oproti chaosu, touha po porozumění, „primitivní“ klasifikace a klasifikační systém, Mary Douglas: Purity a danger – symbolické vytváření a oddělování hranic jako rituální činnost, jedné a nejedlé jako důsledek náboženského přesvědčení (Leviticus), osvojování si sociálního řádu.

9. KLASICKÉ STUDIE NÁBOŽENSTVÍ: DURKHEIM A WEBER

Durkheim a totemismus u Australských domorodců, „primitivní klasifikace“, sociální fakta, mentální kategorie, náboženství jako integrační pojítka (aktuální příklady). Weber a protestantská etika, vliv náboženství na utváření specifické morálky, produkce specifických významů, práce jako náboženská činnost.

10. VĚDA, VÍRA, EVOLUCE A LIDSKÁ PŘIROZENOST Z AKTUÁLNÍCH CÍRKEVNÍCH POZIC: ANTROPOLOGICKÁ REFLEXE

Soudský a Skoblík: antropologická reflexe a kritika, Bauman: příroda a kultura, reifikace jediného možného, náboženství vysvětluje a vykládá „přirozený“ svět, „přirozený svět“ jako jediný možný, náboženství a sexualita (příklad katolického diskursu: homosexualita, antikoncepce, krvesmilstvo, řádný manželský sexuální styk, „samoobsluha“), příklady z vlastního výzkumu.

11. HYPOTÉZY VZNIKU NÁBOŽENSTVÍ, REVITALIZAČNÍ Hnutí A NOVÁ NÁBOŽENSTVÍ

Předkritické období, evoluční hypotéza, degenerativní hypotéza, responzivní hypotéza; vznik nových náboženských hnutí a sekt, Cargo kultury, Revitalizační hnutí, Melanésie, Nová Guinea, technologie jako magie.

12. PERSPEKTIVA NÁBOŽENSTVÍ V DNEŠNÍM SVĚTĚ

Náboženství a budoucnost: zvažování možné budoucího vývoje a směřování v oblasti náboženství, „jak katolická církev budovala západní společnost“ – antropologická reflexe, diskuse.

Základní literatura:

Bauman, Zigmunt. 1996: Příroda a kultura, In.: Myslet sociologicky, 1. vydání, Slon, Praha, ISBN: 80-85850-14-1.

Bellinger, Gerhard J. (1998): Sexualita v náboženstvích světa. Praha: Academia.

Beneš, Albert. 1994. Morální teologie.

Bergman, Robert. Blog aktivního katolického kněze vyjadřujícího se k morálním, mravním a tělesným problémům (masturbace, homosexualita, hřích, etc.) <http://rob.signal.cz/>

Bowle, Fiona. 2008. Antropologie náboženství.

Dawkins, Richard. 2009: Boží blud.

Durkheim, Émile. 2002: Elementární formy náboženského života

Eliade Mircea. 1997: Šamanismus a archaické techniky extáze.

Geertz, Clifford. 2000: Náboženství jako kulturní systém, In.: I Interpretace kultur 103 – 145

Geertz, Clifford. 2000: Rituál a sociální změna: Příklad z Jávy, In.: I Interpretace kultur 165 – 193.

Heller, Mrázek. 2004. Nástin religionistiky.

Holý, Ladislav, Kulturní konstrukce reality – čarodějnictví

Lévi-Strauss, C. (1958) 2006: Magie a náboženství (Čaroděj a jeho magie) – In.: Strukturální antropologie I.

Poláček, Tomáš. 2010: Dáble zmiz, In.: Magazín MF Dnes č 42 z 18. listopadu 2010.

Weber, Max. 1998: Sociologie náboženství. Vyšehrad.

Skoblík, Jiří. 1997: Přehled křesťanské etiky, Praha – Karolinum, ISBN 80-7184-357-1.

Soudský, Vojtěch. 28. 7. 2010: Věda, víra, evoluce, stvoření: <http://www.dltm.cz/audioarchiv>

V průběhu kurzu může být seznam doplněn.